

ΕΝΑ ΣΠΑΝΙΟ ΕΥΡΗΜΑ ΣΤΟ ΝΑΟ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΝΙΓΡΙΤΑΣ. ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Οι σημαντικές βελτιώσεις που συνέβησαν κατά τον 18^ο αιώνα ως προς τις συνθήκες διαβίωσης των υπόδουλων χριστιανικών πληθυσμών της οθωμανικής αυτοκρατορίας και που οδήγησαν τις χριστιανικές κοινότητες σε οικονομική και δημογραφική ανάπτυξη, εξηγούν σε μεγάλο βαθμό τις σημαντικές δραστηριότητες που παρατηρούνται στους χριστιανικούς πληθυσμούς και σχετίζονται κυρίως με οικοδομήσεις και ανακαινίσεις ναών¹. Οι ίδιες δραστηριότητες εμφανίζονται την ίδια εποχή έντονα και στην επαρχία (ναχιγιέ) της Νιγρίτας.

Η δημογραφική ανάπτυξη του χριστιανικού πληθυσμού της περιοχής της Νιγρίτας απαιτούσε την ύπαρξη μεγαλύτερων σε μέγεθος ναών για την κάλυψη των θρησκευτικών αναγκών του συνεχώς αυξανόμενου πληθυσμού ενώ η οικονομική πρόοδος του απαιτούσε μεγαλύτερο ενδιαφέρον ως προς το στολισμό των ναών, γεγονός που οδηγούσε και σε έναν άτυπο ανταγωνισμό τις χριστιανικές κοινότητες της περιοχής. Το Δεκέμβριο του 1753, σύμφωνα με κτιτορική επιγραφή, *ἀνηγέρθη καί ἀνακαινίσθη* ο ναός του Αγίου Γεωργίου Χουμνικού ενώ το 1859, στον ίδιο ναό, προστέθηκε ο νάρθηκας. Το 1762 οικοδομήθηκε ο ναός του Αγίου Γεωργίου Σιτοχωρίου. Το 1763 οικοδομήθηκαν ο ναός της Κοίμησης της Θεοτόκου Αηδονοχωρίου και ο ναός των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης Αχινού². Την ίδια χρονική περίοδο ίσως να κτίστηκαν και άλλοι ναοί της περιοχής για τους οποίους μέχρι σήμερα δεν διαθέτουμε ακριβή χρονολόγηση της οικοδόμησής τους. Σε ό,τι αφορά το ναό του αγίου Γεωργίου Νιγρίτας, δεν είναι τυχαίο ότι το πρώτο στρώμα τοιχογραφιών είναι του 18^{ου} αιώνα³. Η Νιγρίτα ως έδρα και ως

1. Βλ. Ιω. Χασιώτης, *Μεταξύ Οθωμανικής κυριαρχίας και Ευρωπαϊκής πρόκλησης. Ο Ελληνικός Κόσμος στα χρόνια της Τουρκοκρατίας*, Θεσσαλονίκη 2001.

2. Σταυρ. Δαδάκη, «Οι μεταβυζαντινοί ναοί της Βισαλτίας», Πρακτικά Β' Επιστημονικού Συμποσίου: *Η Νιγρίτα-Η Βισαλτία διά μέσου της Ιστορίας*, Θεσσαλονίκη 2000, 163-190.

3. Αγγ. Στρατή, «Οι τοιχογραφίες του Αγίου Γεωργίου Νιγρίτας και η συμβολή των

ανερχόμενο οικονομικό και διοικητικό κέντρο της περιοχής έπρεπε και στον τομέα αυτό να ξεχωρίζει.

Κατά τις εργασίες ανακαίνισης του Αγίου Γεωργίου Νιγρίτας κατά το 2005, για τη διακρίβωση των πιθανών εγκαινίων του ναού, με ευλογία του επισκόπου, βρέθηκε επί τῆς ἐπί τούτω *σαλευθείσης* Ἁγίας Τραπεζῆς⁴, χειρόγραφο σημείωμα του Σερρών Ιωαννικίου, το οποίο πιστοποιεί τον εγκαινισμό του ναού από τον ίδιο στις 3 Απριλίου του 1753⁵. Το σημείωμα αυτό αποτελεί σήμερα το παλαιότερο τεκμήριο που διαθέτουμε για τη χρονολόγηση του ναού του Αγίου Γεωργίου, ο οποίος έως σήμερα κατατασσόταν στους ναούς που οικοδομήθηκαν γενικώς τον 18^ο αιώνα⁶.

Το σημείωμα βρέθηκε διπλωμένο εντός της Ἁγίας Τραπεζῆς, μαζί με δύο ιερά λείψανα των αγίων Τρύφωνος και Παντελεήμονος, επίσης τυλιγμένα σε χαρτί. Το χαρτί του σημειώματος, κιτρινωμένο από τον καιρό, είναι διαστάσεων περίπου 17 X 13 cm. Το κείμενο του χειρογράφου έχει ως εξής (sic):

*ἐν τῷ αψωνγ (1753) ἐν μινί ἀπριλίῳ
γ' (3)
ἐγκαινιάσθη οὗτος ὁ θεῖος καὶ ἱερός ναός
τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος γεωργίου
δί' ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ μητροπολίτου σερρών
Ἰωαννικίου*

Σύμφωνα με τον επισκοπικό κατάλογο του Π. Πέννα ο μητροπολίτης Σερρών Ιωαννίκιος (1745-1769), βυζάντιος στην καταγωγή, διακρινόταν για τη φιλοκαλία του⁷. Ανάμεσα στα έργα του ήταν και η επι-

στη ζωγραφική του 18^{ου} αι. στην Ανατολική Μακεδονία», Πρακτικά Α΄ Επιστημονικού Συμποσίου: *Η Νιγρίτα-Η Βισαλτία διά μέσον της Ιστορίας*, Νιγρίτα 1995, 133.

4. Η αποκατάσταση της Ἁγίας Τραπεζῆς πραγματοποιήθηκε, με την προβλεπόμενη ακολουθία, το Νοέμβριο του 2006, με τη συμμετοχή και των τριών επισκόπων του νομού Σερρών.

5. Με βάση τον τρόπο υπολογισμού του Πάσχα, κατά το Ιουλιανό ημερολόγιο, η 3^η Απριλίου του 1753 συνέπεσε με το Σάββατο του Λαζάρου. Το Σάββατο λοιπόν του Λαζάρου του 1753 επέλεξε ο μητροπολίτης Σερρών Ιωαννίκιος για να εγκαινιάσει το ναό του Αγίου Γεωργίου Νιγρίτας.

6. Σταυρ. Δαδάκη, *ό.π.*, 170-171.

7. Π. Πέννας, *Ιστορία των Σερρών*, Αθήνα 1966, 465-466.

Είναι σημαντικό ωστόσο ότι μόνο για το έτος 1753, όταν δηλαδή ο Σερρών Ιωαννίκιος εγκαινιάσε το ναό του Αγίου Γεωργίου της Νιγρίτας ο Π. Πέννας αναφέρει ως μητροπολίτη Σερρών και τον Φιλόθεο ο οποίος μάλιστα υπογράφει ως συνοδικός σε Πατριαρχικό Γράμμα (Π. Πέννας, *ό.π.*, 465). Ταυτόχρονα με το όνομα Ιωαννίκιος μνημονεύεται μητροπολίτης Σερρών και το 1737 (Ελληνικά 3, 138). Ανεξαρκήτως των παραπάνω το χειρόγραφο του εγκαινίου του Αγίου Γεωργίου Νιγρίτας μας δίνει σαφή ένδειξη ότι τον Απρίλιο του 1753 μητροπολίτης Σερρών ήταν ο Ιωαννίκιος.

σκευή του μητροπολιτικού ναού των Σερρών και των κτισμάτων της μητρόπολης τα οποία ανακαίνισε το 1748 καθώς και το τέμπλο του μητροπολιτικού ναού των Αγίων Θεοδώρων Σερρών το 1754⁸. Ο Ιωαννίκιος κατά τον Π. Παπαγεωργίου συνέχισε το έργο του προκατόχου του μητροπολίτη Σερρών Γαβριήλ (1735-1745), που διακρίθηκε και αυτός για τη φιλοκαλία και φιλομουσία του «Ήττων κατά τήν παιδείαν, ἀλλ' ἐφάμιλλος κατά τήν φιλομουσίαν πρὸς τόν Γαβριήλ ἦτο ὁ μητροπολίτης Ἰωαννίκιος»⁹.

Η σημασία του χειρογράφου αυτού σημειώματος είναι εξαιρετικά σημαντική για την εκκλησιαστική ιστορία της Νιγρίτας και της περιοχής¹⁰. Η μαρτυρία των εγκαινίων του ναού ο οποίος πιθανότατα θα αποτελούσε αντικατάσταση ή ανακαίνιση και αύξηση παλαιότερου, μας βοηθά στη γνώση και την κατανόηση της θέσης και της αξίας της πόλης κατά τον 18^ο αιώνα. Οι Νιγριτινοί όχι μόνο προβαίνουν σε οικοδόμηση μεγάλων διαστάσεων ναού αλλά προχωρούν και στην ολική αγιογράφηση του, γεγονός που φανερώνει την οικονομική ευμάρεια της πόλης και την αύξηση του πληθυσμού της. Δεν είναι τυχαίο ότι στο δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα μαρτυρείται επίσης η ίδρυση σχολείων και η παρουσία αξιόλογων διδασκάλων στην περιοχή¹¹.

Το δεύτερο σημαντικό στοιχείο που αντλούμε είναι ότι ο ναός εγκαινιάσθηκε μόνο επ' ονόματι του αγίου Γεωργίου του Τροπαιοφόρου. Η πληροφορία αυτή είναι σημαντική διότι γνωρίζουμε ότι ο ναός είναι δυσπρόστατος, τιμώμενος στον άγιο Γεώργιο και την αγία Παρασκευή,

8. Π. Παπαγεωργίου, *Αι Σέρραι και τα προάστεια, τα περί τας Σέρρας και η μονή Ιωάννου του Προδρόμου, Θεσσαλονίκη* ²1988, 48, 49.

9. *Ο.π.*, 45.

10. Για το λόγο αυτό η συντήρηση, η φύλαξη και η προβολή του εν λόγω κειμηλίου πρέπει να τύχει της κατάλληλης φροντίδας τόσο από τις τοπικές εκκλησιαστικές αρχές όσο φυσικά και από το Δήμο της Νιγρίτας και την αρμόδια αρχαιολογική εφορεία. Ο φυσικός χώρος έκθεσης του κειμηλίου αυτού δεν μπορεί να είναι άλλος από τη Νιγρίτα και το ναό του Αγίου Γεωργίου, όπου θα πιστοποιεί για την ιστορία του ναού. Η έκθεση αυτή θα ανταποκρίνεται στη θέληση του γράφοντος μητροπολίτη Ιωαννικίου να μας αφήσει ένα τεκμήριο για την ιστορία του ναού.

11. Ιω. Μπάκας, «Εκπαίδευση και κοινωνική δραστηριότητα στη Νιγρίτα και τη Σύρρα», *Σερραϊκά Ανάλεκτα* 3 (2001) 241-266 και του ίδιου, «Ο ιεροδιάκονος Ιγνάτιος ο Κεμίτζος ή Επιδαύριος. Ένας κληρικός λόγιος στις Σέρρες και τη Νιγρίτα του 18^{ου} αιώνα», *Σίρρις* 6 (2002) 179-186.

Ο λόγιος κληρικός Ιγνάτιος Κεμίτζος βρέθηκε σε αγιορείτικο μετόχι στη Νιγρίτα το καλοκαίρι του 1744 από όπου στις 13 Ιουλίου απέστειλε τρεις επιστολές εκ των οποίων τη μία προς τον πρωτοσύγκελο των Σερρών Μελέτιο και τη δεύτερη προς τον διδάσκαλο των Σερρών Νικόλαο Σχολάριο (Για την παρουσία αγιορειτών λογίων και διδασκάλων στη Νιγρίτα στο υπό δημοσίευση: Ιω. Μπάκας, «Η αγιορείτινη παρουσία στη Νιγρίτα. Ο μετοχιακός πύργος της Σούρπας και η φιλοθεϊτική εικόνα της Παναγίας της Ελεούσας - Γερώντισσας»).

στην οποία είναι αφιερωμένο το δεξιό κλίτος του ναού. Πότε προστέθηκε η τιμή της αγίας Παρασκευής και για ποιο λόγο δεν είναι έως σήμερα γνωστό. Ωστόσο από εικόνα του προσκυνηταρίου η οποία απεικονίζει και τους δύο αγίους μαζί, συμπεραίνουμε ότι η προσθήκη της τιμής της αγίας Παρασκευής προστέθηκε τον 19^ο αιώνα και μάλιστα στο δεύτερο μισό του. Στο συμπέρασμα αυτό μας βοηθούν και οι χρονικές σημειώσεις που βρίσκονται σε χειρόγραφο ακολουθία του αγίου ιερομάρτυρος Μοδέστου (18 Δεκεμβρίου), έργο Ιγνατίου μοναχού Φιλοθείτου¹². Τα εσώφυλλα της παραπάνω ακολουθίας χρησιμοποιήθηκαν ως βιβλίο πρακτικών για την πρόσληψη νεωκόρων στο ναό. Έτσι στο πρώτο εσώφυλλο διαβάζουμε: *ἔσμφωνέθηκα ἐγώ ὁ Ἄγγελος εἰς τήν ἐκκλησίαν τοῦ Γεωργίου καί τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς Νιγρίτης 18: 1902 Αὐγούστου 27*. Επίσης στην πρώτη σελίδα: *Ἀναγνόςσας τον παρών βίον τοῦ Ἁγίου μεγαλομάρτυρος Μοδέστου πατριάρχου Ἱεροσολύμων. Ὁ ταπεινός δοῦλος Ἀργύρης κανδιλάπτης τῆς ἐκκλησίας τῆς ὑψιστάτης τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καί τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς...* Τέλος στη δεύτερη σελίδα της ίδιας ακολουθίας: *Περί τό χιλιοστόν ὀκτακοσιοστόν ὀγδοηκοστόν πέμπτον ὁ Δ. Π. Κατσέλας κανδυλάπτης εἰς τήν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Γεωργίου καί τῆς ὀσιοπαρθενομεγαλομάρτυρος Παρασκευῆς διά χηρίσθε, διά μηνός 23' 4 Αὐγούστου 1885*¹³. Η εξέλιξη αυτή, της προσθήκης δηλαδή στο ναό και της τιμής προς την αγία Παρασκευή, ίσως να έχει μεγάλη σχέση με τη δημογραφική ανάπτυξη της Νιγρίτας και κυρίως με την εγκατάσταση σε αυτήν πληθυσμών από τη Θεσσαλία, τη Δυτική Μακεδονία και την Ἡπειρο όπου ιδιαίτερος τιμάται η αγία Παρασκευή.

Η ύπαρξη του χειρογράφου σημειώματος πλουτίζει τις γνώσεις μας για την ιστορία του ναού και της πόλης και μας βοηθά στην κατανόηση άγνωστων πτυχών της τοπικής ιστορίας. Χρέος μας να το διαφυλάξουμε όπως καλά το φύλαξε ο άγιος Γεώργιος στην Αγία Τράπεζα του ναού του για δύομισι περίπου αιώνες.

12. Αν. Ρίζου, «Χειρόγραφα στον ιερό ναό του Αγίου Γεωργίου Νιγρίτας. Η χειρόγραφη ακολουθία του αγίου Μοδέστου και η συμβολή της στην ιστορία της περιοχής», *Σύρις* 6 (2002) 187-196.

Η χειρόγραφη ακολουθία του Αγίου Μοδέστου αποτελεί επίσης ένα από τα αξιολογότερα κειμήλια που διαθέτει ο ναός του Αγίου Γεωργίου και η οποία πρέπει να τύχει επίσης κατάλληλης φροντίδας και το κυριότερο να μην απομακρυνθεί ποτέ από το φυσικό της χώρο.

13. Ιω. Μπάκας, *Η Νιγρίτα και η περιοχή της στα τέλη της Τουρκοκρατίας*, Νιγρίτα 1993, 210-211.

1. *Handwritten text in a cursive script, likely a personal letter or note, written in a dark ink on aged paper. The text is arranged in several lines, with some words appearing to be in a different script or dialect than the header. The handwriting is fluid and somewhat slanted.*

Το χειρόγραφο σημείωμα του Σεργίου Ιωαννικίου.

Ιερός Ναός Αγίου Γεωργίου Νιγίτης.